

FRIHET (#1/2022)

I sitt toneangivende verk *Du contrat social* (1762) skriver den franske opplysningsfilosofen Jean-Jacques Rousseau at mennesket er født fritt, men befinner seg i lenker overalt. Rousseaus berømte sitat er blitt forstått på vidt forskjellige måter, men like fullt tar de mange tolkningsperspektivene utgangspunkt i det man anser som en fundamental spenning mellom fri vilje og forutbestemthet, autonomi og heteronomi, uhindret selvutfoldelse og ytre tvangsinstanter. Frihetsbegrepet står følgelig sentralt innen samtlige sjikter av filosofien, fra den eldgamle metafysiske debatten om fri vilje versus ulike former for determinisme, kompatibilisme og gradualisme, til nyere sosial- og politisk-filosofiske diskusjoner om negativ og positiv frihet, valgfrihet forstått konsumeristisk, samt frihetens svært divergerende grunnvilkår når det kommer til religiøs, etnisk og sosiokulturell bakgrunn.

Uansett om man skulle mene at fri vilje finnes, at mennesket er uforbeholdent fritt eller i det minste har visse grader av frihet, eller at vi så vel som kosmos er styrt av deterministiske kausallover som lar seg forklares og formuleres som naturvitenskapelige læresetninger, er én ting sikkert: Frihetsspørsmålet står like sentralt i filosofien som i menneskelivet, og kommer til å gjøre det så lenge vi eksisterer.

At *Filosofisk supplement* skulle vie et nummer til temaet, var med andre ord bare et spørsmål om tid (som også er stort spørsmål i seg selv). De inkluderte artiklene tar sikte på å belyse frihet fra flere forskjellige innfallsvinkler.

Steinar Mathisen har skrevet en artikkel der han undersøker E.J.W. Schellings verk *Om menneskets frihet*. Mange har hevdet at Schellings relativt ukjente verk, som skal ha gitt viktige impulser til så vel Schopenhauer og Nietzsche som Freud, Heidegger og Žižek innleder en ny fase i filosofien, der spørsmålet om menneskets frihet blir radikalt omfortolket. I sin artikkel fokuserer Mathisen særlig på forholdet mellom frihet og natur i Schellings skrift.

Schelling er dog ikke den eneste tyske idealisten som vies oppmerksomhet i det foreliggende nummeret. I artikkelen «A Force of Freedom or a Fury of Destruction?» drøfter Sjur Sandvik Strøm G.W.F. Hegels kritikk av Jean-Jacques Rousseaus begrep om allmennviljen. Strøm argumenterer for at Hegels kritikk dypest sett er misvisende og at Hegels konsepsjon av de objektive betingelsene for frihet bærer flere likhetstrekk med Rousseaus politiske te-

ori, som det kan være konstruktivt å undersøke nærmere. Artikkelen både bygger videre på og går i rette med innflytelsesrike fortolkninger av forholdet mellom Rousseaus og Hegels politiske teorier.

Harald Langslet Kavli viderefører rekken av artikler om tyske tenkere opptatt av frihetens vesen og grunnvilkår. I «Freedom as Submission to the Moral Law» baler Kavli med Immanuel Kants konseptualisering av frihet, autonomi og rasjonelt aktørskap. Frihet kan for Kant betraktes både som et psykologisk og transcendentalt fenomen, men det er kun sistnevnte som peker henimot en genuin autonom frihet, forstått som evnen til å skape handlingsmaksimer og etterleve moralske imperativer.

I «Stoisk fridom som bruk» tar John Eide for seg det stoiske frihetsbegrepet, slik det tilkjennegis hos blant den romerske filosofen Epiktet. Stoikerne hevder som kjent at det er mye vi ikke kan kontrollere her i verden, men likevel er mennesket, tross alle de ukontrollerbare faktorene i våre liv, utstyrt med en viss form for frihet. Den stoiske friheten består hovedsakelig i en frihet til å bruke fornuften til å reflektere over oss selv, våre inntrykk og følelser, samt vår relasjon til andre.

Har vi egentlig fri vilje? Johannes Jacob Nagel reiser *det evige spørsmål* i artikkelen «Free Will and How to Think About it». Nagel argumenterer for at den gjengse forståelsen av fri vilje (den såkalte *libertarianistiske*) er illusorisk og filosofisk uholdbar. Konsekvensene av å kvitte oss med denne illusjonen, trenger ikke å være katastrofale. Snarere kan det åpne opp for mer realistiske måter vi mennesker kan interagere med hverandre på.

Selv om *Filosofisk supplement* primært er et fagfilosofisk tidsskrift, mener vi at også denne disiplinen kan og bør berikes med perspektiver fra andre fag. Således kan vi dra lærdom av hvordan representanter fra disse eksterne fagområdene kritiserer såkalt silotenkning, som det dessverre ser ut til å bli mer og mer av. I dette nummeret har vi inkludert flere bidrag som utforsker slike perspektiver. Forhåpentligvis kan disse bidragene også kaste lys over mulige kontaktflater mellom filosofien, økonomifaget og psykologien.

Redaksjonsmedlemmene Mikkel Bergvall Henmo og Michael Duma Voldbakken har intervjuet psykologiprofessor og filosof Ole Jacob Madsen. Deres samtale kretser rundt psykologens samfunnsmandat, mer spesifikt hvor-

dan psykologien i dag fyller noe av den rollen religionen hadde før, og hvorledes den kan risikere å bli en servil klinisk praksis som bekrefter snarere enn kritiserer utbredte tendenser i vår tid. Eksempler på dette, som intervjuet også berører, inkluderer blant annet innføringen av folkehelse- og livsmestringsfag i grunnskolen, som Madsen har kritisert ved flere tidligere anledninger, deriblant i bokform.

Til «I praksis»-spalten har Knut Ivar Bjørlykhaug, som nylig disputerte for doktorgraden i sosialt arbeid, bidratt med en tekst om det transformativt potensialet i våre emosjonelle forbindelser til naturen og ikke-menneskelige vesener, her representert gjennom økosorg og økoomsorg. Bjørlykhaug mener at det er et skrikende behov for en omkalfatring av omsorgsbegrepet i politikken; vi må utvide vår omsorgsforståelse til også å inkludere dyr, planter, land og hav – kort fortalt: det levende miljøet rundt oss som holder oss i live. For å oppnå dette, trengs det blant annet sosiale bevegelser, ikke-voldelige protestaksjoner og møteplasser hvor samtlige borgere kan tilkjenne sine tanker om hva som trengs for å etablere et bærekraftig, økologisk demokrati.

Jonas Bakkeli Eide har skrevet et bokessay med utgangspunkt i antologien *Økonomisk tenkning. Bidrag til mangfold i økonomifaget* (2021), redigert av Tone Smith, Ebba Boye og Bernt Arne Sæther. Eide gir en gjennomgang av bokens kapitler, som på ulike måter tar for seg heterodokse retninger innen økonomifaget, før han avslutningsvis drøfter hvorvidt artikkelsamlingen fremstiller økonomifagets hovedstrømning – nyklassisk teori – noe enfoldig.

I bladets andre bokanmeldelse har Ali Jones Alkazemi fordypet seg i Armen Avanessians antologi om akselerasjonismen, en mangefasettert filosofisk og politisk retning som på ulike vis behandler vår tids presserende utfordringer, hvorav kapitalismens levedyktighet er det mest sentrale spørsmålet. Alkazemi går systematisk gjennom bokens bidrag, trekker opp større idéhistoriske linjer for å belyse de respektive kapitlenes bakgrunn og perspektiv, før han vurderer den samfunnsmessige nytten av akselerasjonismens tidvis provoserende teser.

Sindre Brennhagen, Sjur Sandvik Strøm og Arild Megard har forfattet en reportasje om fjorårets utgave av Skjervheimseminaret, som gikk av stabelen i september. I reportasjen rekapitulerer trioene enkelte foredrag i varierende lengde, som behandlet ulike temaer som blant annet Aristoteles' syn på praktisk klokskap, urfolks relasjon til naturen, håndverkstradisjoner og båtbygging. Avslutningsvis gir de en kortfattet oppsummering av sitt

overordnede inntrykk om seminarhelgen.

Isak Hærem har oversatt utvalgte fragmenter fra den greske filosofen Heraklits hånd. Hærem gir en introduksjon hvor han situerer Heraklit i en større filosofi- og kulturhistorisk kontekst, og viser hvilken uunnværlig bakgrunn Homers verker danner for å kunne forstå den tradisjon som Heraklit selv skriver seg inn i. Hærem tilbyr også, for den filologisk anlagte, et utfyllende noteapparat med begrunnelser for oversettelsesvalgene.

Harald Langslet Kavli har oversatt ett av Seneca den yngres brev. Her får vi et lite innblikk i hva Seneca tenker om livets korthet samt hvordan vi bruker og bør bruke tiden vår.

I redaksjonens myteomspunne encyklopedi, Den leksikryptiske, har vi denne gangen funnet frem to korte artikler som begge omhandler frihetens mange fasetter, også her representert av to tyske filosofer. Første artikkel tar for seg Hans Jonas' begrep om det organiske livs trengende frihet, mens den andre bakser med Friedrich Nietzsches tanker om viljen til frihet.

Som alltid runder bladet av med to mesterbrev fra nyutdannede filosofer, quiz og utlysning til neste nummer.

Vi håper at det foreliggende nummeret kan fremvise noen av frihetsbegrepets mangfoldige aspekter, og ikke minst anspore til tenkning rundt et tema som ganske riktig har blitt betegnet som filosofiens *alfa omega*.

God lesning!

Sindre Brennhagen
& Sjur Sandvik Strøm
redaktører